

In mijn ogen levert het onderzoek in ieder geval veel met elkaar strijdige resultaten op. Dat geldt niet alleen voor de qua opzet vergelijkbare onderzoeken, maar zeker voor de verschillende typen onderzoek, waarbij ik vooral denk aan het experimenteel getinte onderzoek tegenover het zogenaamde veldonderzoek. Zo gaf de eerste soort, meer op korte termijneffecten gespitste, onderzoeken meestal resultaten te zien, die door de sociale leertheorie voorspeld werden. Het veldonderzoek daarentegen, dat zich sterker op de langere termijneffecten richt, bracht nauwelijks effecten van pornografie aan het licht. De conclusies van het verrichte onderzoek naar de effecten van pornografie zijn dan ook naar mijn mening niet eenduidig en op zijn best moeizaam, met veel relativering en met enige speculatie te trekken, o.m. doordat op zichzelf duidelijke conclusies van verschillende (soorten) onderzoeken elkaar tegenspreken. Bovendien nopen methodologische problemen tot sterke voorzichtigheid. Daar kan ik niets aan doen, zou ik tegen de boekbespreker willen zeggen. De betrekkelijke chaos en onduidelijkheid, die het onderzoek biedt, werden mijns inziens, in ieder geval ten dele, door het onderzoek zelf veroorzaakt. Dát lijkt mij overigens wel een belangrijke conclusie, omdat men in deze visie zijn standpunt over pornografie vooral met meer normatief gekleurde, van de empirie losstaande argumenten moet onderbouwen (bijvoorbeeld met de vrijheid van meningsuiting of met het 'onzedelijke' karakter van pornografie).

Tot slot wil ik opmerken, dat ik soms de indruk had dat de boekbespreker en ik een verschillend boek in handen hadden, wat bij de beperkte oplage van dit boekje nogal onwaarschijnlijk is. Het sterkst had ik deze indruk bij de zinsnede 'zijn verdediging van het "hangend" permissieve wetsontwerp (...) als hij het erop aanlegt de argumenten vóór de strafbaarstelling van pornografie te ontzenuwen'. Het laatste gedeelte van mijn boekje (p. 81-90), gewijd aan dit onderwerp, bevat juist nogal wat bezwaren tegen de voorgestelde regeling, mede omdat ik daar de mening *verdedig* dat er een aantal belangrijke argumenten vóór strafbaarstelling van, bepaalde soorten, pornografie pleit.

Jaap de Hullu

De Jongh-Wieth Ferida, Jeugd (en) politie Arnhem, Gouda Quint, 1985
(IX, ± 385 p.)

Andriessen Margo, Buiten-justitiële aanpak van jeugdige delinquenten, Arnhem, Gouda Quint, 1985 (194 p)

Twee werken over hulpverlening aan jonge delinquenten, twee werken die er een gedragswetenschappelijk onderzoek willen over doen. Het ene werk handelt over hulpverlening binnen de politie, en raakt ook de contacten met buitengerechtelijke instanties aan; het andere handelt over buitengerechtelijke hulpverlening, maar in contact met gerechtelijke instanties. Een gedroomde gelegenheid dus om deze publikaties als complementair te behandelen.

Maar dat is niet mogelijk geworden, omwille van het enorme verschil in standpunt, maar ook omwille van de intrinsieke kwaliteit van beide. Om positief te kunnen eindigen bespreken we eerst het boek van De Jongh.

1. Ferida De Jongh-Wieth doet in *Jeugd (en) Politie* een poging om ons ervan te overtuigen dat de politie belangrijke hulpverlenende taken heeft t.a.v. jongeren, en dat daarvoor de nodige middelen moeten worden verschaft.

Zij gebruikt daarvoor een als wetenschappelijk onderzoek voorgesteld geheel, opgesteld n.a.v. stageverblijven bij de Rijkspolitie, Afdeling Jeugdzaken te 's Gravenhage (Nederland) en bij de gemeentepolitie, Brigade des mineurs te Grenoble (Frankrijk). Ongetwijfeld zijn deze stageverblijven voor De Jongh-Wieth erg interessant geweest (wij vallen zeer regelmatig over haar 'diepe indrukken', 'waardevolle ervaringen', 'geschoktheid', 'grote afkeer', 'spijt', enz.) maar in haar overtuigingspoging is zij niet geslaagd: het is immers een zeer warzig verhaal geworden, gekruid met materiaal dat hoogstens 'wetenschappelijk-achtig' kan worden genoemd.

De inleiding en het tweede hoofdstuk zouden ons de probleemstelling en een algemene situatieschets moeten opleveren, maar ze gebruikt statistieken om te illustreren hoezeer delinquentie stijgt (p. 11, 12), en schrijft op de volgende bladzijde (p. 13) in feite dat de statistieken niet het echte volume aan delinquentie weergeven; ze vergelijkt een *instelling* (politie) met een *methode* (maatschappelijk werk); ze verwijt de Raad voor Kinderbescherming dat deze 'het rapport moet schrijven waarop de kinderrechter zijn uitspraak over een maatregel baseert' (p. 54), waardoor de basis voor het nodige vertrouwen ontbreekt, maar ze ziet niet de politionele machtstructuren die dit vertrouwen vanwege de cliënt zeer bemoeilijkt. Integendeel, daar zou het hoogstens over problemen van 'opvattingen en werkwijzen' gaan (p. 48) en zo gaat dat verder.

Van p. 93 tot p. 252 onderhoudt de auteur ons in een *derde hoofdstuk* over wat zij haar veldonderzoek heeft genoemd.

Ze verantwoordt haar 'exploratief' onderzoek op gezag van Van de Voort, met verwijzing naar de kleine hoeveelheid relevante theorievorming (p. 93), wat alleszins zeer betwistbaar is, en wat zij trouwens ook impliciet tegenspreekt wanneer zijn op p. 98 verwijst naar de brede Engelse en Amerikaanse 'Police science'. Wel gelijk heeft ze wanneer ze op diverse plaatsen signaleert dat de participerende observatie de onderzoeker tot een te grote identificatie met het geobserveerde veld kan brengen: haar hele betoog is daar een perfecte illustratie van. Precies omdat ze een onvoldoende theoretische basis heeft opgebouwd, omdat ze een zeer onduidelijke vraagstelling heeft geformuleerd omdat ze haar onderzoeksvoorwerpen onvoldoende heeft afgebakend, is de auteur a.h.w. overgeleverd geweest aan haar 'allerindividueelste emotie', waar we dan een 'allerindividueelste expressie' hebben van gekregen.

Verder verwacht ze begrippen als representativiteit van een steekproef en utiliteit (validiteit, betrouwbaarheid) van een onderzoeksinstrument; geeft ze geen enkele verantwoording voor haar vragenlijsten; worden de resultaten op een onsystematische wijze weergegeven; is er een totaal verschil in de materiaalverzameling, de gegevensverwerking (voor zover die er is) en de rapportering van de Nederlandse en de Franse gegevens. Het levert ons een impressionistisch verhaal op, vol 'ah!' 's en 'oh' 's, doorspekt met moraliserende bedenkingen en partiële etiologische verklaringsmodellen.

Tenslotte moeten we ook nog een *vierde hoofdstuk* door: discussie en interpretatie van onderzoeksgegevens.

Een theoretisch stuk behandelt de discussie over macht en hulp. De Jongh-Wieth maakt daarbij niet het nochtans essentiële onderscheid tussen de structurele macht en het relationele gezag. Een cliënt legt een hoofdzakelijk defensieve relatie tot een persoon of instelling die drager is van een machtspositie die ook tegen hem gebruikt kan worden (zoals de politie, of de maatschappelijke werker van de Raad van Kinderbescherming); vertrouwen daarin wordt bemoeilijkt. De cliënt kan evenwel gezag toekennen aan personen of instellingen aan wie hij beschermende en/of deskundige vermogens toeschrijft (ongeacht of die er ook werkelijk zijn). Hier is het vertrouwen alleszins aanwezig (al dan niet terecht). Macht en gezag zijn niet per se tegengesteld maar het zijn wel zeer verschillende aspecten, die essentieel zijn wanneer men het over de mogelijke politie-hulpverlening heeft.

De auteur stelt ook alle vormen van hulp gelijk. Ze doet alsof het redden van een drenkeling uit de Dijle en het oplossen van een uit de hand gelopen ruzie tussen een adolescent en zijn ouders, hetzelfde zijn; hetzelfde relatietype tussen hulpverlener en hulpvrager, dezelfde hulpverleningsmiddelen, dezelfde problematiek. Voor bepaalde vormen van onmiddellijke, en vnl. materiële hulpverlening zijn de macht en de technische middelen van de politie uitstekend geschikt. Voor andere vormen van hulpverlening vormen deze mogelijkheden vooral een belemmering.

Tenslotte wordt ook de straf te simplistisch voorgesteld. Het is een bijzonder groot verschil een straf te krijgen in een opvoedingsrelatie in een gezin, dan wel via een veel meer anoniem machtsoptreden door politie en gerecht. Ook in de leerspsychologie is duidelijk geworden dat het type straf en de context ervan essentiële factoren zijn in de bepaling van de effecten ervan. Verwijzen naar gezinssituaties om politionele en gerechtelijke dwangsituaties goed te praten (p. 257) is nonsens.

En plots krijgen we een nieuw onderdeel van het vierde hoofdstuk, handelend over islamitische subcultuur. De Franse politie had nogal veel te maken met Algerijnse jongeren. Maar het is (ook) voor dit stuk niet duidelijk wat de functie ervan is en haar beschrijvingen zijn zeer oppervlakkig en zeer stereotiep: Islam-jongeren leven in een andere cultuur en dus moeten daar wel botsingen met onze westerse cultuur van komen. Zo eenvoudig is dat: ze passen hier niet (...) Geen woord over de racistische marginaliserende houdingen van een gedeelte van de westerse bevolking, over het onvoldoende cultureel-open beleid, over de sociaal-economische uitbuiting. Ze passen hier niet. Punt uit.

Tenslotte komen er ook nog enkele praktijk-betrokken opinies en adviezen: de politie moet beter in staat gesteld worden om een jongere hulp te verlenen. Dit kan door een betere opleiding en een duidelijk deontologische code voor de politieambtenaren, een face-lift voor het hulpverlenend imago van de politie. De samenwerking tussen politie en hulpverlenende instellingen moet worden verbeterd.

De voorstellen zullen in sommige politiekringen alleszins goed worden onthaald, en klinken op het eerste gezicht ook niet gek: wie kan er nu tegen zijn dat de politie beter voorbereid zou zijn om jongeren geschikt op te vangen en dat alle diensten die met hen te maken hebben goed samen werken in het belang van de minderjarige?

Alleen, was het 'onderzoek' nodig om dat te stellen? Een goed onderzoek

zou wellicht beter ingegaan zijn op het bedrieglijke van deze 'evidente goede raad'. Laat ons ernstig blijven over de rol van de politie: de politie heeft in de eerste plaats een controlerende taak. i.f.v. de maatschappelijke orde. Daar is op zich niets schandelijks aan. Sociale controle is in elke samenleving nodig. De organisatiestructuur en de middelen zijn aan de politie toegewezen i.f.v. die controlerende taak. Hulpverleners aan jongeren en/of gezinnen is door de politie alleen mogelijk voor zover deze congruent is met een controlerende taak. Dit is een beperking op grond van structurele gegevens, en niet van opleidingstekorten of deontologische onduidelijkheden. Andere instellingen beschikken over een meer geschikte structuur en een eigen deskundigheid inzake psycho-sociale hulpverlening. Een eerste advies zou moeten zijn deze diensten voor vrijwillige eerstelijns hulp de nodige middelen te geven opdat de politietussenkomst inderdaad subsidiair zou kunnen zijn. Samenwerking tussen alle diensten is inderdaad wenselijk, maar wordt maar echt indien van gelijke partijen sprake kan zijn: gelijkheid in middelen en met zekere minimum waarborgen. F. De Jongh-Wieth gaat aan deze gegevens volkomen voorbij, en schrijft alles toe aan 'persoonlijke vorming' en deontologie bij politie en bij hulpverlener. Om dat te argumenteren verwacht ze een aantal theoretische begrippen, gebruikt ze een onsystematische empirische benadering en moraliseert ze over hoe goed het toch allemaal zou moeten gaan. Hoe is zo iets nog mogelijk?

2. Over een poging om met de net aangehaalde structurele gegevens rekening te houden, gaat het werk van M. Andriessen, *Buitenjustitiële aanpak van jeugdige delinquenten*. Zij rapporteert daarin over het R.B.S.-experiment dat in Groningen loopt sedert 1976(1978).

Geïnspireerd door de uitvoerige criminologische literatuur die zichtbaar maakte dat het gerechtelijk ingrijpen negatieve nevenwerkingen heeft, werden sedert de tweede helft van de jaren zeventig allerhande experimenten opgezet. Vooral in de V.S. ondernam men zgn. 'diversion'-experimenten: men poogde de gerechtelijke procedure in een vroeg stadium te onderbreken door verwijzing naar hulpverleningsinstanties buiten het gerecht. Evaluatie van deze pogingen leerde echter dat in feite een 'net-widening' plaatsvond; vooral klachten die anders zouden geseponeerd worden kwamen in diversion-programma's terecht, terwijl de anderen gewoon verder hun gerechtelijke carrière bleven doormaken.

Het R.B.S.-project verlengt deze ervaringen, maar poogt door enkele structurele veranderingen het net-uitbreidend effect te vermijden: de R.B.S.-hulpverlening is alleszins vrijwillig, en verwijzing naar R.B.S. betekent niet automatisch dat de gerechtelijke procedure wordt onderbroken.

Het voordeel daarvan is dat men niet moet kiezen tussen òf R.B.S. òf gerecht (zoals in de klassieke diversion-projecten), maar wel dat beide parallel kunnen opereren. Zo krijgt R.B.S. ook toegang tot zware gevallen die alleszins ook gerechtelijk vervolgd worden, en kan de gerechtelijke procedure ook zelf worden beïnvloed. De vrijwilligheid waarborgt daarenboven dat jongeren die feitelijk geen hulp nodig hebben, snel kunnen afhaken, zodat alleen voor zware en moeilijke problemen een hulpverleningsinvestering overblijft.

Het boek waarvan hier sprake bevat de resultaten van een onderzoek over drie evaluatievragen:

- is de doelgroep echt bereikt?
- hoe verloopt concreet het hulpverleningsproces?
- welke zijn de resultaten?

Om op deze vragen een antwoord te zoeken analyseerde men de R.B.S.-dossiers van de cliënten en van hun justitiële afdoening, interviewde men een aantal cliënten en alle relevante instellingen. Tenslotte werd vijf jaar na de inzameling van de eerste gegevens nog een 'actualiserings-ronde' opgezet, via gesprekken met een aantal sleutelfiguren.

Uit het verslag lezen we dan dat men er, na heel wat aanpassingen, inderdaad in geslaagd is de doelgroep te bereiken: de groep jongeren met veelvuldige politiecontacten, en een brede gamma van levensproblemen. De lichtere gevallen haken vanzelf af.

De aard van de behandelde problemen wordt in volgorde van belangrijkheid op vier velden geordend, nl. 'zelfstandig worden', 'moeilijkheden thuis', 'zoeken naar identiteit' en 'justitiecontacten'. Voor de cliënten zelf waren de problemen met justitie echter de belangrijkste. Zij voelden zich ook daarin het beste door R.B.S. gesteund.

Het hulpverleningsproces zelf was zeer variabel. Aanvankelijk was er ook veel ruimte voor losse 'aanloopcliënten', voor wie het gezelligheidsaspect erg belangrijk was. Geleidelijk aan namen deze echter te veel plaats en moest men zich meer toespitsten op de echte probleemgroep, voor wie lange en gediversifieerde hulp nodig was: bemiddelen en voorlichten bij justitie (later ook aanbieden van vroeghulp en voorstellen van Alternatieve Sancties); oplossen van praktische problemen op werk, school, bij huisvesting of inzake geldproblemen, ingaan op psycho-sociale en relatieproblemen. Samenwerking met andere hulpverleningsinstanties was daarbij zeer dikwijls nodig. R.B.S. had zich ook voorgenomen een aantal systematische problemen aan beleidsverantwoordelijken te signaleren, maar daar was weinig van terechtgekomen.

De (ex)cliënten zelf waren over het algemeen erg tevreden met de geboden hulp. Zij meldden zelf dat ze minder delicten begingen, maar vonden vooral dat ze geleerd hadden beter hun plan te trekken.

T.a.v. de gerechtelijke interventie waren de resultaten wat ingewikkelder: cliënten, waarvoor de R.B.S. tussenkwam bij het Openbaar Ministerie werden meer geseponeerd dan anderen, vooral als het recidivisten betrof (waarvoor precies R.B.S. het meest wilde optreden). Ter zitting voor de kinderrechter speelden twee tegenstrevende elementen: het Openbaar Ministerie had de neiging hogere straffen te eisen voor R.B.S.-cliënten. Dit werd verantwoord door de gedachte dat R.B.S.-cliënten die tot voor de kinderrechter gebracht werden wel echt zware gevallen moesten zijn (wat in de praktijk ook meestal reëel was). Alhoewel de rechter meestal op de eis van het O.M. inging, kon de R.B.S.-tussenkomst toch nog een zekere verzachting van de straf bekomen. Het netto-resultaat bleef echter wel een zwaardere straf voor R.B.S.-cliënten.

De politie en gerechtelijke instanties waren over het algemeen erg tevreden met de R.B.S.-werking, omdat daar voor 'zeer moeilijke' gevallen tenminste nog iets geprobeerd werd, en omwille van het grote en niet-bureaucratische persoonlijke engagement van de medewerkers.

Eenzelfde positieve verandering werd ook door de andere hulpverlenings-

instellingen weergegeven, alhoewel daar aanvankelijk heel wat wantrouwen bestond t.a.v. de mogelijke overlapping met andere initiatieven

De algemene conclusies zijn dan ook zeer positief: zowel de opstelling als de werkstijl van R.B.S. blijken de beoogde doelen te bereiken. Samenwerking met justitie verloopt gunstig, in die zin dat R.B.S. er een echt gezag heeft verworven, en aldus een soort 'tegenmacht' kan vormen in het onderhandelen over het lot van de jonge delinquenten.

Tenslotte wordt nog een pleidooi gehouden voor meer buiten-gerechtelijke hulpverlening aan delinquenten.

Het werk is erg boeiend: de deelaspecten worden levendig beschreven, en voorgesteld als het resultaat van een zoekproces. Zowel falen als succes worden openhartig aangegeven. Het is zo een zeer praktijk-betrokken verhaal geworden dat op een overzichtelijke wijze de wetenschappelijke aanpak verantwoordt en het verifieerbare materiaal presenteert en verwerkt.

Maar vragen zijn er natuurlijk nog wel.

Zo lijkt mij de gebruikte bevragingmethode met ex-cliënten en relevante instellingen toch wat te gemakkelijke positieve evaluaties op te leveren: het is mij niet bekend in welke mate de geïnterviewden echt het onderscheid maakten tussen de R.B.S.-praktijkmensen en de onderzoekende interviewers. Zelf hebben wij echter reeds bij diverse gelegenheden ervaren dat evaluerende bevragingen door studenten-stagiaires over de instelling waar zij hun stage lopen een 'overgunstige' kwotering opleveren. Hetzelfde zou zich ook hier kunnen hebben voorgedaan, temeer daar het bevragingsschema toch zeer open gehouden werd.

Zeker t.a.v. de ex-cliënten had wat meer 'hard' materiaal kunnen helpen. Margo Andriessen wil om een aantal — te bediscussiëren — redenen de recidive niet meten, maar gegevens over actuele woon-, en werksituatie, over het actuele relatienetwerk, e.d.m. zouden toch zeer welkom geweest zijn om de effecten van de R.B.S.-werking wat 'harder' te onderschrijven.

Tenslotte komt mij ook voor dat de samenwerking van R.B.S.-Groningen met justitie niet zonder meer overdraagbaar is naar andere situaties. Het blijft tenslotte een kwestie van personen: politieambtenaren en magistraten die bereid zijn met R.B.S. te werken en te onderhandelen, maar die dat nooit moeten. Deze bereidheid biedt ons zeer interessante experimenteermogelijkheden, en we moeten daar dankbaar voor zijn, maar als we zo'n samenwerking willen systematiseren, dan zullen daar structurele en wettelijke kaders moeten voor geschapen worden.

L. Walgrave

Verwilghen Michel, Le Code de la nationalité belge, Loi du 28 juin 1984, Formules d'application en Français et en Néerlandais, Bruylant, Brussel, 1985, 673 p.

In het algemeen gesproken bestaat de inhoud van een wet hierin, dat zekere rechtsfeiten worden omschreven waaraan rechtsgevolgen worden verbonden. Van belang is daarbij, dat de wet zelf de rechtsfeiten omschrijft waaraan zij rechtsgevolgen verbindt: zij geeft zelf aan in welke gevallen zij van toepassing is.